

עניינים תוכן

מבוא	3
פרק 1 – איוולת וקציני צבא	9
פרק 2 – מערך המודיעין ודרכו של ראש אמ"ן	12
פרק 3 – מה מנע מראש אמ"ן לפעול אחרת	18
סיכום	23
ביבליוגרפיה	25

מבוא

מלחמת יום הכיפורים, פרצה ב- 6 לאוקטובר שנת 1973, בהתקפת פתע של קואליציית מדינות ערב השכנות לישראל – סוריה ומצרים. המלחמה התרחשה בעיקר באזור סיני ורמת הגולן ונסתיימה ב- 24 לאוקטובר עם כינסת הסכם הפסקה האש לתוקף. במלחמת יום הכיפורים כיהנה בישראל ממשלה בראשותה של גולדה מאיר שכיהנה כבר מ- 1969, שר הביטחון – משה דיין, שר החוץ – אבא אבן, סגן ראש הממשלה – יגאל אלון. מלחמה זו הייתה ונשארה צרובה בנרטיב הישראלי, שכן היא נתפסה בעיני הציבור ובעיני מקבלי ההחלטות כהפתעה גמורה, במיוחד לנוכח ההצלחה הכבירה של המלחמה הקודמת – מלחמת שש הימים – שם צה"ל יצא עם ידו על העליונה, בדמות של מעטים מול רבים וניצחון המעטים. האופריה ששררה בעקבות הניצחון במלחמת ששת הימים גבתה את קורבן מלחמת יום הכיפורים. נוסף על כך, ישראל עמדה בפני איום קיומי, צה"ל בתחילת הלחימה לא הצליח להתגבר על כוחם של צבאות ערב הפולשות, וזאת גם בחסות ההלם ששרר בקרב מקבלי ההחלטות והמפקדים. לקראת סוף הלחימה החל צה"ל להתגבר על צבאות ערב ולהדוף אותם אל מעבר לגבולות ישראל והחשש הקיומי הוסר¹.

בעבודה זו אבחן את עומק המחדל המודיעיני שהתקיים בתקופה שלפני מלחמת יום הכיפורים ואשר הביא את ההפתעה הרבה שאחזה במקבלי ההחלטות ובצה"ל, וכך שהצבא לא היה ערוך למלחמה בסדר גודל כזה.

אנסה להתחקות אחר האישיים אשר לקחו חלק בהעברת המסרים המודיעיניים, או בהגבלתם, בתפקוד מקבלי ההחלטות לנוכח מסרים מודיעיניים אודות לחימה אפשרית. כמו כן, אשים דגש על תפקודו של ראש אמ"ן דאג – אלי זעירא ותפקודו בתקופה שלפני פרוץ המלחמה, האם הטענה שהוא התעלם ביודעין מהתראה ועדויות למלחמה בפתח נכונה, כפי שמבוססת הדעה כיום, או שמא, כדעתו זהו מיתוס ולא המציאות כפי שהייתה.

אם כן שאלת המחקר שלי : **המחדל המודיעיני במלחמת יום הכיפורים – האם באמת לא הייתה התראה?**

בעבודה אנתח מחקרים מודרניים אודות מלחמת יום הכיפורים, הסיבות לפרוץ המלחמה, הקונספציה של משה דיין ומערכת הביטחון, אלי זעירא ותפקודו, האם אפשר היה באמת למנוע מלחמה, מצעד האיוולת – מה הם המאפיינים וכיצד זה קשור למלחמת יום הכיפורים, תפקודם של מקבלי ההחלטות, והמידע שהונח בפניהם.

אחת הסיבות העיקריות לפרוץ מלחמת יום כיפור ב- 1973, היה הכישלון המוחץ של צבאות ערב המאוחדים במלחמת ששת הימים, אשר לא הסכימו לקבל את נוכחותה של ה"יישות הציונית" במזרח התיכון, ובטח לא את עליונותה הצבאית באזור. הניסיונות הרבים של צבאות ערב, בניצוחה של מצרים

¹ בר יוסף אורי, צופה שנרדם : הפתעת יום הכיפורים ומקורותיה, לוד : זמורה ביתן, תשס"א 2001 (להלן : בר יוסף, צופה)

להתיש את העורף והכלכלה הישראלית לאחר המלחמה גם כן עלו בתוהו, והם לא הצליחו להחזיר לידיהם את השטחים שנכבשו במלחמת ששת הימים ב-1967, לא בדרכים דיפלומטיות וגם לא בדרכים צבאיות. בשנת 1971 – 1972 אנואר סאדאת, מחליף מקומו של ג'אמל עבד אל נאצר (ממקימי החזית הערבית) נשיא מצרים, ניסה ליזום שיחות שיובילו למסירת שטחי סיני לידיים מצריות, אולם, גולדה מאיר, ראשת ממשלת ישראל דאז סירבה, בטענה שהשיחות הללו אינן "תמימות" ומטרתן לפגוע בישראל. נראה, אפוא, כי סאדאת היה נחוש להחזיר לידיהם את סיני ואת הכבוד הלאומי, וכך הוא שכנע את מנהיג סוריה לצאת עמו למלחמה נגד ישראל.

ניכר כי מטרתה של המלחמה, בעיניהם של מדינות ערב המשתתפות, לא הייתה כיבוש המלא של ישראל או הסרת קיומה מהאזור, אלא כיבושם של השטחים מחדש – רמת הגולן וסיני, וזאת לנוכח העליונות של ישראל בכל הנוגע לכוח הצבאי.²

לאחר המלחמה וכשלייה הרבים, וכמובן התדמית שהיא אחזה בה בעיני הציבור הישראלי, ובעיקר תדמיתם של מקבלי ההחלטות ודרג הפיקודי – היה צורך בוועדה אשר תבחן את הסיבות להפתעה שתפסה את ישראל בפרוץ המלחמה.

ועד אגרנט שאת ממצאיה פרסמו בשנת 1974, הועדה עסקה במלחמה ובתקופה שלפניה, והצביעה על כשל עמוק בתפקודו של אמ"ן לפני פרוץ המלחמה, ועל כך שמקבלי ההחלטות, וגם אישים בכירים באמ"ן, בראש אלי זעירא היו שבויים בקונספציית הניצחון של מלחמת ששת הימים בשנת 1967, שגורסת כי אין סיכוי שצבאות ערב יצאו ללחימה נגד ישראל לנוכח התבוסה הקשה ועליונותה הצבאית של ישראל שבאה לידי ביטוי מלחמת ששת הימים.

לדידם של חברי ועדת אגרנט, הקונספציה הזו היא הגורם המרכזי לכך שהמלחמה נפתחה ללא התרעה מוקדמת.³

שתי הנחות יסוד רוחו בישראל לפני פרוץ המלחמה – הראשונה – שהתנאים ששוררים בישראל מחייבים אותה להימנע ממלחמה נוספת, השנייה – הסטטוס קוו שנוצר לאחר מלחמת ששת הימים פוגע במדינות ערב, וברור כי הן ירצו להפר אותו. נוכח זה שישאל לא העמידה בפני מדינות ערב אלטרנטיבות אחרות או הסכם שיהיה עדיף על היציאה למלחמה, והעובדה כי יעילות ההתרעה לאחר מלחמת ששת הימים לא הייתה חזקה כפי שחשבו בצמרת הישראלית וצירוף שני הגורמים הללו יחדיו, מציגים תמונה ברורה מדוע פרצה המלחמה.⁴

באביב 1973, העריך שר הביטחון משה דיין, כי הגיוני שמצרים תצא למלחמה בזמן הקרוב, שכן המדיניות הישראלית לא השאירה לה מה להפסיד, אלא רק להרוויח מלחימה.

כלומר, משה דיין העריך, שישראל לא הציבה "פיתוי" למצרים כחלופה למלחמה ולפיכך אפשר שלא נותר לה אופציה אחרת מלבד לצאת למלחמה.

ההרתעה הינה מעמודי הטווה של תורת הביטחון של ישראל, אז ועכשיו.

² אורי, בר יוסף, ההיסטוריוגרפיה של מלחמת יום הכיפורים: דיון מחודש במחדל המבצעי והמדיני, עיונים בתקומת ישראל: מאסף לבעיות הציונות, הישוב ומדינת ישראל, 23: עמ' 2-4, 2013 (להלן: בר יוסף, ההיסטוריוגרפיה).

³ דני אשר, לשבור את הקונספציה, עמ' 121, 2003 (להלן: אשר, לשבור).

⁴ גולן שמעון, מלחמה ביום הכיפורים: קבלת ההחלטות בפיקוד העליון במלחמת יום הכיפורים, עריכה: אביטל רגב, חגי גולן, בן-שמון: מודן, 2013. עמ' 1273. (להלן: גולן מלחמה).